www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

Arap Edebiyatında Göç ve Göçmenlik

Migration and Displacement in Arabic Literature

Ayşe Kaş*

Abstract: The theme of migration and immigration has occupied a significant place in Arabic literature throughout history. This theme particularly focuses on the sufferings and hopes of those subjected to oppression. Poets have expressed their love and longing for the special places where their lives unfolded through verses that summarize history. The difficulties that migration imposes on the human body and soul, as well as the emotional and physical hardships experienced during this journey, are frequently addressed topics in Arabic poetry. The phenomenon of migration has important historical and religious reflections. In Islamic history, the migration of Prophet Muhammad from Mecca to Medina has often been a subject in Arabic poetry, symbolizing resistance against oppression and the beginning of a new era. This study aims to examine how the theme of migration and immigration is treated in Arabic literature and how this theme is reflected in the works of poets. Migration is considered not only as a physical movement but also as a spiritual journey that drives individuals to struggle. Poets view migration as a phenomenon that opens doors to new cultures, offers new identities, and signifies stepping into a new life. It can be said that this journey, even if compulsory, leads to profound and meaningful interpretations from the perspectives of immigrants. Qualitative research methods were applied in this study, and the findings were evaluated through observation and analysis. Since our study examines the poems of poets who address the themes of migration and immigration in Arabic literature from a literary and socio-cultural perspective, it is important to consider the social impacts in the poems. This article, which brings literature to the forefront as a dynamic that strengthens inter-societal bonds, is expected to serve as a model for other studies. In this context, the theme of migration has been thoroughly examined in Arabic literature.

Structured Abstract: Migration literature in Arab nations has emerged as a theme due to political events, wars, and social upheavals. We see that this literary theme, strengthened by the poems of Arab migrant writers reflecting the hardships, homesickness, and longing they encountered in their new lives, adds historical depth to sociocultural events. This literature, bearing the marks of the emotional turmoil and sentiment created in poets' souls by their departure from their homeland, also has religious and cultural aspects. The migration of Prophet Muhammad from Mecca to Medina, considered a turning point in Islamic history, carries unique connotations of resistance against the restriction and oppression of religious freedom.

The aim of this article is to provide insights and examples of how the themes of migration and displacement, which bring a new perspective to Arab literature and merge real life with art, are handled. Arab writers have revealed the spiritual dimensions of human life through the migration event. The emotions instilled

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Asst. Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences
ORCİD 0000-0001-5083-1097
aysekas71@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Kaş, A. (2024). Arap edebiyatında göç ve göçmenlik. *Turkish Studies - Language*, *19*(Ö1), 209-225. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.78774
Received/Geliş: 10 October/Ekim 2024
Accepted/Kabul: 25 November/Kasım 2024
Published/Yayın: 30 November/Kasım 2024
Checked by plagiarism software

in poets by the meanings of migration, also expressed as a struggle for freedom, have opened new horizons in literature.

Migration, as a challenging event, involves physical and psychological difficulties, which have been explored in the poems of Arab writers. Additionally, establishing new lives in new lands and meeting new cultures by being forced to leave one's homeland has been emphasized from the perspectives of sociology and history. This literature, developed through the lives of migrant poets in Arab literature, provides a new theme to poetry by addressing social issues and reflecting their emotions. Qualitative research methods were used in this study, and the findings were adapted to the literature and applied through observation and analysis.

Migration is considered not only as a physical movement but also as a spiritual journey that drives people to struggle. Poets see migration as a process that opens doors to new cultures, offers new identities, and initiates a new life. This compulsory journey leads to deep and meaningful interpretations in the perspectives of migrants. The theme of migration in Arab literature, evaluated within the Mehcer literature movement, reflects the difficulties of migration, cultural conflicts, and longing for the homeland. Authors who scrutinize social and cultural barriers in their literary works have examined the individual and social effects of migration. A significant portion of Arab novels occupies a central place among the core works for addressing the theme of migration within the context of emotion and experience. The socio-economic and cultural differences experienced by migrants have become a vital theme for writers, opening new horizons in literary discussions.

The American Arab literature, founded by migrant poets like Gibran Khalil Gibran and Ilya Abu Madi who emigrated to America in the early 20th century, has been strengthened by the creations of the Rabitat al-Qalamiyya association. This institution aimed to create a new face for classical Arab literature. Later, the "Andalus Union" was established by poets in South America, composing innovative poems with a straightforward narrative containing ideas about life, existential philosophy, and contemporary living. This literature, shaped by Andalusian Arabs and Spaniards, gave birth to the poetic form called "Muwashahat."

Some writers interpret the theme of migration as a cultural adaptation problem and a quest for identity, highlighting its psychological effects on society. Others emphasize the internal conflicts and emotional intensity created by longing for the homeland, a sense of belonging, and alienation. Poets do not see migration only as a physical movement but also as a powerful theme representing an internal journey, identity search, and cultural adaptation in their poems.

Prophet Muhammad's migration has been regarded not just as an event of relocation but also as a symbol of resistance and rebirth in Islamic history. This event strengthened the beliefs of Muslims and laid the foundations of the Islamic community. In Arab literature, the concept of migration is deepened not only as a physical relocation but also as a spiritual purification and a journey of faith. Migration has become a lasting theme in Arab poetry, reinforcing the resilience and social unity of Muslims. For instance, Mahmud Sami al-Barudi’s poem on migration is one of the most prominent examples in this regard.

Ilya Abu Madi, in his poem "Talisman," philosophically contemplates life, pondering the meanings carried by existence. His expressions, which draw attention to the mysterious nature of humanity, reflect the helplessness and curiosity of humans in the face of limited knowledge. Ahmed Shawqi, on the other hand, depicts love for the homeland by symbolizing the Nile River, evaluating the feelings of exile and longing within the framework of the river's history and Egypt's cultural heritage.

Keywords: Arabic Literature, Poetry, Arabic Poetry, Migration, Emigration.

Öz: Göç ve göçmenlik teması tarih boyunca Arap edebiyatında önemli bir yer edinmiştir. Bu tema özellikle zulme maruz kalanların acılarını ve umutlarını merkezine almıştır. Şairler şiirlerinde, hayatlarının geçtiği özel yerlere duydukları sevgi ve özlemi, tarihi özetleyen mısralarla dile getirmişlerdir. Göçün insan bedeni ve ruhu üzerinde yarattığı zorluklar, bu yolculuk sırasında yaşanan duygusal ve fiziksel sıkıntılar, Arap şiirinde sıklıkla işlenen konular arasındadır. Ayrıca, göç olgusunun önemli tarihsel ve dinsel yansımaları da bulunmaktadır. İslam tarihinde Arap şiirinde sıkça ele alınan bir tema olan Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti zulme karşı direnişin ve yeni bir başlangıcın sembolü olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma, Arap edebiyatında göç ve göçmenlik temasının nasıl işlendiğini ve bu temanın şairlerin eserlerine nasıl yansıdığını incelemeyi amaçlamaktadır. Göç, sadece fiziksel bir hareket olarak değil, aynı zamanda insanı mücadeleye sevk eden

manevi bir yolculuk olarak da değerlendirilmektedir. Şairler göçü yeni kültürlere kapı açan, yeni kimlikler sunan ve yeni bir yaşama adım atma süreci olarak görmektedirler. Bu zorunlu yolculuğun, göçmenlerin bakış açılarında derin ve anlamlı yorumlara yol açtığı ifade edilebilir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri uygulanmış, bulgular gözlem ve analizler yoluyla değerlendirilmiştir. Çalışma, Arap edebiyatında göç ve göçmenlik temalarını ele alan şairlerin şiirlerini edebiyat ve toplumsal kültür perspektifinden incelediği için şiirlerdeki toplumsal etkilerin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Edebiyatı toplumlar arası bağları güçlendiren bir unsur olarak gündeme getiren bu makalenin ileride yapılacak çalışmalara da örnek teşkil etmesi beklenmektedir. Bu bağlamda göç teması**,** geçmişte olduğu gibi günümüzde de Arap edebiyatında derinlemesine incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Şiir, Arap Şiiri, Göç, Göçmenlik.

Giriş

Arapça sözlüklerde هجرة ، رحلة ، إنتقال ، مهاجرة ، رحلة ، رحيل ، نزوح kelimeleriyle karşılık bulan göç kelimesinin ism-i faili مهاجر kelimesi ile karşılık bulmuştur. Bu kelime Türkçe ve birçok dilde yer edinmiştir. (al-maâny. nd) Arap şiirinde göç teması, bereket ve kültürün beşiği olarak nitelenen vatan, yerleşke ve doğum yerinden ayrılışın ifadesi olarak dile getirilmektedir. İslam tarihinde takvimin başlangıcı olarak addedilen hicretin büyük önemi bulunmaktadır. Hz. Muhammed hicret hareketi ile, ashabıyla birlikte muhacir olarak Medine'ye göç etttiğinde orada kendisini ve arkadaşlarını ağırlayan Ensar ile kucaklaşarak toplumsal barışın temellerini oluşturmuştur. Bu bağlamda, göçün İslam tarihinde fetihler kadar önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Bu konunun edebiyata yansımış bir başka boyutu da "Binbir Gece Masalları" gibi eski Arap mirasındaki köklere dayanmaktadır. "Denizci Sinbad'ın Maceraları" ve Bediüzzaman el-Hamedani'nin "Makamat"'ı ve el-Hariri'nin "Makamat"'ı göçle kazanılan yaşam tecrübelerinin ve yeni topraklarda inşa edilen kültürel oluşumların bir yansımasıdır. (Arap Ansiklopedisi. (1999/1319 "Binbir Gece Masalları" Maddesi). Bu halkaya destanlar, popüler biyografiler ve hikâyelerin yanı sıra gezi edebiyatı da eklenmiştir. Macera öyküleri ve başka dünyalara seyahatler açısından zengin birçok edebi eserler de bulunmaktadır.

Arap edebiyatında göç teması özellikle "Mehcer edebiyatı" olarak bilinen göçmen yazarların eserlerinde belirgin bir şekilde yer almaktadır. Mehcer edebiyatı, 19. yüzyılda Lübnan, Suriye, Filistin ve Ürdün'den Amerika'ya göç eden Arap yazarların oluşturduğu bir edebi akımı temsil etmektedir. Bu yazarlar, göç sürecinin getirdiği zorlukları, kültürel çatışmaları ve vatan hasretini eserlerinde derinlemesine işlemektedir. Göçmen yazarlar, sosyal ve kültürel engelleri, edebî eserlerinde ele alarak göç olgusunun bireysel ve toplumsal etkilerini irdelemiştir. Arap romanlarının önemli bir kısmı, göç temasını duygu ve yaşantı bağlamında ele aldığından temel eserler arasında yerini almıştır. Göç olgusunun ve göçmenlerin yabancı bir ülkede yaşadıkları durumların incelenmesi edebî tartışmalara yeni ufuklar açmış, yazarlar için önemli bir tema haline gelmiştir. Göçmenlerin karşılaştıkları sosyoekonomik ve kültürel farklılıklar, yaşamlarını derinden etkilemiştir. Arap edebiyatı tarihçileri bu göçün nedenlerini şu şekilde özetlemektedir: "19. ve 20. yüzyıllarda Arap toplumları, vatandaşlarının tarım ve el sanatlarına bağımlı olduğu, hayvancılığı desteklemeyen, basit çiftçilere vergi ve borç yükleyen feodal bir sistemle yönetilmekteydi. Bu zorlayıcı koşullar, birçok kişiyi göçe zorlamaktaydı. Lübnanlılar, geçim ve sermaye kaynaklarını kaybederek topraklarını satmak veya fabrikalarını tasfiye etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, onları geçim kaynakları bulmak ve yoksulluğu önlemek amacıyla Mısır veya Amerika'ya göç etmeye yöneltmiştir" (Sâbir, 1993, s. 24).

Dünya Hayatı ve Göç Olgusu Üzerine Düşünceler

Ancak bazı alanların gereği olarak yazan Arap şairler, göçlerin fiziksel ayrılıklara rağmen kalpleri vatanlarından koparamadığı gerçeğine atıfta bulunarak gurbette vatan sevgisini canlı tutan şiirler kaleme almışlardır. Göç, yeni insanlarla tanışma, farklı kültürlerle kaynaşma ve kendi

kültürünü başka milletlerle paylaşma sürecini beraberinde getiren büyük bir olgu olarak edebiyata derin etkiler bırakmıştır. Farklı coğrafyaların ve iklimlerin insanlarda yarattığı değişken duygulanmaların edebiyata yansıması, yeni edebî akımların doğmasına zemin hazırlamıştır (bkz. Yazıcı, 2018, s. 364-367)

Amerikan Arap edebiyatı, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve "Şairler Göçü" olarak bilinen bir grup Suriyeli ve Lübnanlı yazarın Amerika'ya göç etmesiyle şekillenmiştir. Bu yazarlar arasında Halil Cibran ve İlya Ebu Mâdî gibi isimler, 1920'de New York'ta Arap dili ve edebiyatını teşvik etmek, Arap dili ve edebiyatına canlılık kazandırmak, edebî ürünleri derlemek, klasik edebiyata alternatif yenilikler oluşturmak ve toplumsal özgürlük için çalışmak adına "er-Râbıtatü'l-kalemiyye" (Kalem Birliği) adında bir dernek kurmuşlardır (bkz. Yazıcı, 2018). Daha sonra 1933'te Güney Amerika'daki göçmen yazarlar tarafından Brezilya'da "Endülüs Birliği" kurulmuş olup bu eserlerde, yaşam ve varoluş üzerine derin düşünceler, basit dil kullanımı ve şiirsel tarzlarda yenilikler getirmişlerdir (Hajo, 2021). Güney Mehcer ekolünün Endülüs edebiyatına yaklaşımı, İspanya ile sıkı bağları bulunan halklarla olan ilişkileri, kadim Endülüs dönemini anan bazı İspanyol şairlerle kurdukları bağlantılar sayesinde şekillenmiştir. Mehcer edebiyatı yazarları ve şairleri, Endülüs Arapları ile aralarında bir benzerlik kurmuşlardır; çünkü Endülüs Arapları da göçmen olarak geldikleri bu topraklarda güçlü bir devlet kurarak şiirde yenilikler yapmışlardır. Bu yenilikler arasında, "Muvaşşaha" adı verilen şiir formu önemli bir yer tutmaktadır (Düzgün, 2015, s.101-116).

Bu edebi akımın önde gelen temsilcilerinden biri olan Kalemiyye Derneği'nin kurucusularından Lübnanlı Cibrân Halil Cibrân, göç ve vatan sevgisi temalarını işleyen mısralarıyla dikkat çekmektedir. Şair, eserlerinde göç deneyimini ve bunun birey üzerindeki etkilerini ayrıntılı biçimde ele almaktadır. Aşağıda Cibran'ın göç sonrası vatana hasret temalı şiirlerinden örnekler bulunmaktadır:

إلى العمرين في بيروت أهدي، نحباتي وثالثهم صلاح
وأسأل كيف حالكم جميعاً، لأني في اشتياق والتياح
أكلت البعد عنكم غير قال، وكنت أسوأ حظي جد لاح
فنا في غربتي إلا سهام، وما في مهجتي غير الجراح

(Cibrân, ts., s. 211).

Beyrut'taki iki Ömerlere gönderiyorum sevgilerimi,
Üçüncüleri de Salah'tır onların.
Haliniz nicedir, sorarım hepinize,,
Özlemimle yanar, tutuşurum burada..
Uzaklık bitirdi beni sessizce,
Kötü talihim beliriyor şekilde,
Gurbet içimde bir ok,
Ruhumda derin yara.

Şair, bu şiirinde Beyrut'ta yaşayan sevdiklerine ve Salah'a duyduğu derin özlemi dile getiriyor. Onlardan uzak kalmanın kalbinde yarattığı acı ve ıstırabı, kötü talihinin gölgesinde anlatıyor. Gurbetin zorluklarını, kalbindeki yaraları hüzünle ifade ederken, ayrılık, özlem temalarını vefa ve sevgi duygularıyla harmanlıyor.

أَيُّهَا ذَا الوَطَنُ الْمُفَدَّى تَلَقَّ بِشْراً وَتَمَلَّ السَّعْدَا
لَمْ يَرْجِعِ العِيدُ مُريباً إنَّما أَرَابَ قَوْمٌ مِنْكَ ضَلُّوا الْقَصْدَا
يَا عِيدُ ذَكِّرْ مَنْ تَنَاسَى أَنَّنَا لَمْ نكُ مِنْ آبِقَةِ العِبِدَّى
كُنَا عَلَى الأَصْفَادِ أَحْرَاراً سِوَى أَنَّ الرَّزَايَا أَلْزَمَتْنَا حَدَّا
كُنَّا نَجِيشُ مِنْ وَرَاءِ عَجْزِنَا كَمُتَوَالِي الْمَاءِ لاقَى سَدَّا
حَتَّى تَدَفَّقْنَا إلى غَايَتِنَا تَدَفُّقَ الأَتِيِّ أَوْ أَشَدَّا
وَكُلُّ شَعْبٍ كَاسِرٍ قيُودَهُ بِالْحَقِّ مَا اعْتَدَى وَلاَ تَعَدَّى
فَلَم نَكُنْ إلاَّ كِرَاماً ظُلِمُوا فَاسْتَنْصَفُوا وَلَمْ نَطِش فَنَرْدَى
إنِّي أُحِسُّ فِي الصُّدُورِ حَرَجاً يُقِيمُهَا وَفِي الزَّفِيرِ صَعْدا
إيَّاكُمُ الْفِتْنَةَ فَهْيَ لَوْ فَشَتْ فِي أَجَمَاتِ الأُسْدِ تُفْنِي الأُسْدَا
أَما رَأَيْتُمْ صَدَأَ السَّيْفِ وَقَدْ غَالَ الفِرِنْدَ ثُمَّ نَالَ الْغِمْدا
فَلاَ تَفَرَّقُوا وَلاَ تنازَعُوا أَعدَاؤُنا شُوسٌ وَلَيسُوا رُمْدا
أَخَافُ أَنْ نُمْكِنَكُم مِنَّا بِمَا يَقْضِي لَهُم ثَأْراً وَيشْفِي حِقْدَا
أَوْ أَنْ نُقِيمَ حُجَجاً دَوَامِغاً لَهُمْ عَلَيْنَا فَنَجِيءَ إدَّا
قَدْ زَعَمُوا الشُّورَى لَنَا مَفْسَدَةً عَلَى صَلاَحِهَا أَقَالُوا جدَّا

(Cibrân, ts., s. 221)

Ey fedakâr vatan,
Hoş geldin mutluluk ve esenlik.
Bayram şüphelerle geriye dönmedi,
Ama halkından bazıları yoldan çıktı.
Ey bayram, unutmuş olanlara hatırlat,
Biz kaçak köleler olmadık.
Zincirlerimizde bile özgürdük,
Ancak bu felaketler bizi sınırlandı.
Biz, zayıflığımızla eğleniyorduk,
Suyun barajla buluşması gibi.
Hedefimize doğru aktık,
Güçlü bir akıntı gibi, ya da daha güçlü.
Herkes zincirlerini kırdığında,
Ne sağa saldırdı ne de aşırıya gitti.
Bizler sadece haksızlığa maruz kalmış soylulardık,
Adalet istedik ve öfkeyle davranmadık.
Göğsümde bir darlık hissediyorum,

Onları yerinden söken ve nefeste bir sıcaklık yaratan
Yayıldığı zaman fitneden korunun,
Ki o, ormanına yayıldığında aslanları yok eder.
Kılıcın üzerindeki pası gördün mü?
Kılıcı ve kınını yok etti.
Bölünmeyin ve savaşmayın,
Düşmanlarımız ne güçlü ne de zayıf.
Onlardan korkuyorum,
Onlara intikam alma ve kinlerini gizleme fırsatı verebiliriz.
Ya da onlara karşı nihâî kanıtı verebiliriz,
Bize karşı kullanmak üzere.
Şura'nın bizim için bir hayırlı olanı bozduğunu iddia ettiler,
Onun refahı hakkında çok ciddi konuştular.

Şiir, vatan sevgisi ve birlik mesajları içermektedir. Şair, vatanın fedakârlığını ve halkın ona sadık kalarak doğru yoldan sapmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Sosyokültürel yapıyı güçlendiren bayramın, halkı birlik içinde yaşatacak ve sevgiyi yeşertecek bir unsur olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu göçmen şair, halkın özgürlük-adalet vb. arayışını, fitneden sakınmanın önemini ve düşmanlara karşı birlik olmanın gerekliliğini anlatmaktadır. Arap birliğine vesile olan şura (danışma meclisi) kavramının önemine değinerek, bunun toplum için bir bozulma değil iyilik getireceğini savunmaktadır.

Cibran bu mısralarda vatanına duyduğu derin sevgi ve bağlılığı ifade etmektedir. Vatanını bir saadet yeri olarak tanımlarken bayramın onun güzelliğini ve değerlerini hatırlatması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca vatanın, yolunu kaybetmiş insanlar eliyle yanıltılmaması gerektiğini belirtmektedir.

Mehcer edebi geleneğinin etkisinin uzun süre devam ettiği ve çağdaş şairler üzerinde izler bıraktığı görülmektedir. Mısırlı yazar Enes Davud'a göre, bu göçlerin sonucunda göçmenlerin duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri edebi eserler, Yeni Dünya'yı (Amerika) ve baskın medeniyetin özelliklerini anlatan özgün bir edebiyatın doğmasını sağlamıştır. Baskıcı yönetimler, mezhep çatışmaları ve toplumsal sıkıntılar nedeniyle öz vatanlarında büyük acılar yaşayan halkların adeta bir tercümanı konumundaki bu edebî akım, modern Arap edebiyatında önemli bir yere sahiptir. (Dâvûd, 1967, s. 49)

Arap milliyetçiliği fikrinin gelişiminde öncü bir rol oynayan Lübnanlı düşünür Emin er-Reyhânî, göç temasını sosyal ve kültürel bağlamda ele alarak göçmenlerin karşılaştıkları zorlukları, kültürel uyum süreçlerini ve kimlik arayışlarını derinlemesine incelemiştir. Reyhânî'nin eserleri, göçmenlerin yeni bir toplumda var olma mücadelesini ve bu süreçte yaşadıkları kimlik krizlerini etkileyici bir şekilde yansıtarak, göç olgusunun bireyler üzerindeki toplumsal ve psikolojik etkilerini realist bir dille vurgulamaktadır (er-Reyhânî, 1950) Özellikle, onun yapıtları bireylerin karşılaştıkları kimlik bunalımlarını ve sosyal uyum çabalarını anlamak açısından önemli bir referans noktası sunar.

Göç zorunluluğu ve yeni bir toplumda yaşanan zorluklar, romantizmin yeniden canlanmasına neden olur. Mısırlı yazar Mahmud M. İsa'ya göre bu şiirler, saf Doğu ruhu ve öz Arap kimliği ile ana vatan özlemini yansıtmaktadır. Göç edebiyatını takip eden kişi, bu şiirlerde Doğu'nun

ve Arap özünün ruhunu ve kimliğini fark edecektir. 19. yüzyılda Avrupa'da yaygın olan romantizm akımının etkilerine rağmen göç eden şair, doğayı, aşkı veya insan ruhunu ele alırken aslında bu temalar üzerinden kendi deneyimlerini ve toplumsal yansımaları dile getirir. (İsa, 2004, s. 3-4) Şair, kendi içinde başkaları tarafından yüceltilme arzusuyla doludur, çünkü şiirinde kendini ve özünü görür. Şiirini okurlarına sunduğunda, aslında onların gözlerinde kendini okumak ve övgü almak ister.

Mehcer edebiyatı hareketinin önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Mihâil Nuayme ise göç temasını daha bireysel ve psikolojik bir perspektiften ele alarak göçmenlerin iç dünyasına, vatanlarına duydukları özleme ve yabancı bir toplumda yaşanan aidiyet sorunlarına vurgu yapmıştır. Nuayme, göçmenlerin yaşadığı bu duygusal ve psikolojik sıkıntıları ustaca edebî bir dille işlemiştir (en-Naûrî, 1966, s. 79-88)

Bu örneklerde görüldüğü üzere, göç şairler üzerinde derin duygusal etkiler bırakmış ve bu etkiler, onların şiirlerine güçlü bir şekilde yansımıştır. Göçmen şairler, vatanlarından kopmanın getirdiği özlem, yabancılaşma ve aidiyet sorunlarını sanatlarında ifade ederek, göç sürecinin yarattığı içsel çatışmaları ve duygusal yoğunluğu başarıyla dile getirmişlerdir. Göç, sadece fiziksel bir hareket olmanın ötesinde, onların şiirlerinde içsel bir yolculuğa, kimlik arayışına ve kültürel uyuma dair güçlü bir tema olarak işlenmiştir.

Zorunlu Göç Olarak Hicret

Zorunlu göç, savaş gibi şiddet içeren durumlardan ekonomik krizlere kadar geniş bir yelpazede, kişinin yaşam hakkı ve mutluluğuna yönelik tehdit ve baskıların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Zorunlu göç, basitçe bir zorlama sonucu yer değiştirme olarak algılansa da aslında bir baskı nedeniyle iki seçenek arasında bırakılma zorunluluğunu da içerir (örneğin "Ya dinini inkâr et ya da git!"). Bu durum, zorunlu göç ve sonuçları kategorisine dâhildir (Adıgüzel, 2018, s. 242). Hicret, terk etmek, ayrılmak, ilgisini kesmek anlamına gelen هجر/هجران kökünden türemiştir ve "kişinin herhangi bir şeyden bedenen, lisânen veya kalben ayrılması anlamına gelir. (İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, hcr maddesi). Ayrıca, terim olarak kişinin genel anlamda gayri müslim bir memleketten (dârü'l-harp) İslam ülkesine göç etmesini ifade eder. Özelde ise Hz. Hz. Muhammed'in ve Mekkeli Müslümanların Medine'ye göçünü belitir. Medineye göç eden Müslümanlara "muhâcir" onlara yardım eden Medineli Müslümanlara ise "ensâr" denir (Önkal, 2021, s. 458-462).

Hicret terimi, din bilimcileri tarafından "zorunlu göç" tanımıyla tanımlanmakta ve özellikle Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretine atıfta bulunularak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, İslam tarihinde sahip olduğu önemi vurgulanmaktadır. (Sarıkaya, 2018, s: 243) Arap şairleri, bu önemli ve hazin yolculuğa kayıtsız kalmamış ve Allah elçisinin memleketinden ayrılışını şiirlerinde tarihî bir kaynak olarak yaşatmışlardır. Mahmud Sâmî el-Bârûdî'nin aşağıdaki şiiri buna örnek teşkil etmektedir:

ولم يزل سيّد الكونين منتصباً	لدعوةِ الدّين لم يفتر ولم يجم
يستقبل النّاس فى بدوٍ وفى حضرٍ	وينشر الدّين فى سهلٍ وفى علم
حتّى استجابت له الأنصار واعتصموا	بحبله عن تراضٍ خير معتصم
فاستكملت بهم الدنيا نضارتها	وأصبح الدين فى جمعٍ بهم تمم
قوم أقرّوا عماد الحقّ واصطلموا	بيأسهم كلّ جبّارٍ ومصطلم
فكم بهم أشرقت أستار داجيةٍ	فحين وافى قريشاً ذكر بيعتهم
ثاروا إلى الشّرّ فعل الجاهل العرم	وبادهوا أهل دين الله واهتضموا
حقوقهم بالتّمادى شرّ مهتضم	فكم ترى من أسيرٍ لا حراك به
وشاردٍ سار من فجّ إلى أكم	فهاجر الصّحب إذ قال الرّسول لهم

سيروا إلى طيبة المرعيّة الحرم	وظلّ فى مكّة المختار منتظراً
إذناً من الله فى سيرٍ ومعتزم	فأوجست خيفةً منه قريش ولم
تقبل نصيحاً ولم ترجع إلى فهم	فاستجمعت عصباً فى دار ندوتها
بغى به الشّرّ من حقدٍ ومن أضم	ولو درت أنّها فيما تحاوله
مخذولة لم تسم فى مرتع وخم	أولى لها ثم أولى أن يحيق بها
ما أضمرته من البأساء والشّجم	إنّى لأعجب من قومٍ أولى فطنٍ
باعوا النّهى بالعمى والسّمع بالصّمم	يعصون خالقهم جهلاً بقدرته
ويعكفون على الطاغوت والصّنم	فأجمعوا أمرهم أن يبغتوه إذا
جنّ الظّلام وخفّت وطأة القدم	وأقبلوا موهناً فى عصبةٍ غدرٍ
من القبائل باعوا النّفس بالزّعم	فجاء جبريل للهادى فأنبأه
بما أسرّوه بعد العهد والقسم	فمذ رآهم قياماً حول مأمنه
يبغون ساحته بالشّرّ والفقم	نادى عليّاً فأوصاه وقال له
لا تخش والبس ردائى آمناً ونم	ومرّ بالقوم يتلو وهو منصرف
يس وهي شفاء النّفس من وصم	فلم يروه وزاغت عنه أعينهم
وهل ترى الشّمس جهراً أعين الحنم	وجاءه الوحي إيذاناً بهجرته
فيمّم الغار بالصّدّيق فى الغسم	فما استقرّ به حتّى تبوّأه
من الحمائم زوج بارع الرّنم	بنى به عشّه واحتلّه سكناً
يأوى إليه غداة الرّيح والرّهم	إلفان ما جمع المقدار بينهما
إلّا لسرٍّ بصدر الغار مكتتم	كلاهما ديدبان فوق مربأةٍ
يرعى المسالك من بعدٍ ولم ينم	إن حنّ هذا غراماً أو دعا طرباً
باسم الهديل أجابت تلك بالنّغم	يخالها من يراها وهي جاثمة
فى وكرها كرةً ملساء من أدم	إن رفرفت سكنت ظلّاً وإن هبطت
روت غليل الصّدى من حائرٍ شبم	مرقومة الجيد من مسكٍ وغاليةٍ
مخضوبة الساق والكفّين بالعنم	كأنّما شرعت فى قانيءٍ سربٍ
من أدمعى فغدت محمرّة القدم	وسجف العنكبوت الغار محتفياً
بخيمةٍ حاكها من أبدع الخيم	قد شدّ أطنابها فاستحكمت ورست
بالأرض لكنّها قامت بلا دعم	كأنّها سابريّ حاكه لبق
بأرض سابور فى بحبوحة العجم	وارت فم الغار عن عينٍ تلمّ به
فصار يحكى خفاءً وجه ملتثم	فيا له من ستارٍ دونه قمر
يجلو البصائر من ظلمٍ ومن ظلم	فظلّ فيه رسول الله معتكفاً
كالدرّ فى البحر أو كالشمس فى الغسم	حتّى إذا سكن الإرجاف واحترقت
أكباد قومٍ بنار اليأس والوغم	أوحى الرّسول بإعداد الرّحيل إلى
من عنده السّرّ من خلٍّ ومن حشم	وسار بعد ثلاثٍ من مباءته

يؤمّ طيبة مأوى كلّ معتصم	فحين وافى قديداً حلّ موكبه
بأمّ معبد ذات الشّاء والغنم	فلم تجد لقراه غير ضائنةٍ
قد اقشعرّت مراعيها فلم تسم	فما أمرّ عليها داعياً يده
حتّى استهلّت بذى شخبين كالدّيم	ثمّ استقلّ وأبقى فى الزّمان لها
ذكراً يسير على الآفاق كالنّسم	فبينما هو يطوى البيد أدركه
ركضاً سراقة مثل القشعم الضّرم	حتّى إذا ما دنا ساخ الجواد به
فى برقةٍ فهوى للسّاق والقدم	فصاح مبتهلاً يرجو الأمان ولو
مضى على عزمه لانهار فى رجم	وكيف يبلغ أمراً دونه وزر
من العناية لم يبلغه ذو نسم	فكفّ عنه رسول الله وهو به
أدرى وكم نقمٍ تفترّ عن نعم	ولم يزل سائراً حتّى أناف على
أعلام طيبة ذات المنظر العمم	أعظم بمقدمه فخراً ومنقبةً
لمعشر الأوس والأحياء من جشم	فخر يدوم لهم فضل بذكرته
ما سارت العيس بالزّوّار للحرم	فجر يدوم لهم فضل بذكرته
وأدرك الدين فيه ذروة النجوم	يوم به أرخ الإسلام غرَّته
محمود سامي البارودي	(Hey'etü'l-Tahrir, 2019)[1]

Ve iki dünyanın efendisi, dinin çağrısına hiç yorulmadan ve gevşemeden ayakta durmaya devam etti.

İnsanları hem kırsalda hem de şehirde karşıladı ve dini hem ovalarda hem de dağlarda yaydı.

Nihayet, Ensar ona cevap verdi ve en iyi sığınak olan ipine sarıldı.

Dünya, onların sayesinde güzelliğini tamamladı ve din, onların birliğiyle tamamlandı.

Onlar, hakikatin esaslarını kabul eden ve azimleriyle her zorbayı ve zalimi yok eden bir topluluktur.

Onlar sayesinde karanlık gecelerin perdeleri aydınlandı ve onlar sayesinde düşmanların nefesleri kesildi.

Kureyşliler, onların biatını duyduğunda, cahil ve öfkeli bir şekilde kötülüğe yöneldi.

Allah'ın dinine mensup olanlara saldırdılar ve haklarını en kötü şekilde gasp ettiler.

Kaç tane esir, hareket edemez halde ve kaç tane kaçak, vadiden tepeye doğru yürüdü.

Peygamber onlara, "Medine'ye gidin" dediğinde sahabeler hicret ettiler.

O Seçilmiş olan, Mekke'de Allah'tan izin bekleyerek kaldı.

Kureyş, ondan korktu ve nasihat kabul etmedi, anlamaya çalışmadı.

Onlar, kin ve öfkeyle kötülük peşinde koşarak, Daru'n-Nedve'de toplandılar.

Eğer ne yapmaya çalıştıklarını bilselerdi, başarısız olacaklarını anlarlardı.

Onlar için en iyisi, planladıkları kötülüğün kendilerine dönmesidir.

[1] Mahmud Sâmî el-Bârûdî'nin bu şiirinin yayınlandığı orijinal kitaba ulaşılamadığından, internet kaynağına başvurulmuştur.

Ben, akıllı bir topluluğun, akıllarını körlükle ve işitmelerini sağırlıkla değiştirmesine şaşırıyorum.

Onlar, Allah'ın kudretini bilmeden O'na isyan ediyorlar ve putlara tapıyorlar.

Onlar, karanlık çöktüğünde ve adımların sesi hafiflediğinde, onu ansızın yakalamaya karar verdiler.

Kabilelerden oluşan bir grup hain, gece vakti ona saldırmak için geldi.

Cebrail, Elçiye gelerek, onların gizli planlarını ona bildirdi.

Onları, güvenliğinin etrafında dururken gördüğünde, kötülük ve saldırganlık peşindeydiler.

Ali'yi çağırdı ve ona, "Korkma, benim elbisemi giy ve güvenle uyu" dedi.

Onların arasından geçerken, Yasin suresini okuyordu ve bu, ruhun günahlardan arınması için bir şifa oldu.

Onu görmediler ve gözleri ondan saptı. Gözler, güneşi doğrudan görebilir mi hiç?

Vahiy, hicret izni olarak ona geldiğinde o, sadık dostuyla birlikte mağaraya girdi.

Oraya yerleştiğinde, bir çift güvercin, güzel sesleriyle orayı mesken tuttu.

Onlar, sabah rüzgârı ve yağmurda oraya sığınan iki dosttu.

Onlar, mağaranın sırrını koruyan iki gözcüydü.

Biri aşk ve neşe ile ötse, diğeri ona melodiyle cevap verirdi.

Onları yuvalarında gören, onları pürüzsüz bir deri topu sanırdı.

Kanat çırptıklarında gölgede dururlar ve indiklerinde, susuzluğu giderirlerdi.

Boyunları misk ve güzel kokularla süslenmiş, bacakları ve elleri kına ile boyanmıştı.

Sanki gözyaşlarından oluşan bir akıntıda yürümüşler ve ayakları kırmızıya boyanmıştı.

Örümcek, mağarayı en güzel çadırıyla örttü, çadırın iplerini sıkıca bağladı

Yere sağlamca oturdu, sonra destek olmadan ayakta durdu.

Sanki, Sapur'un geniş topraklarında usta bir dokumacı tarafından dokunmuştu.

Mağaranın ağzını gözlerden sakladı ve duvakla örtülü yüzü andırdı.

Bu perde, karanlıkları ve zulmü aydınlatan bir ay gibiydi.

Peygamber, denizdeki inci veya buluttaki güneş gibi mağarada inzivaya çekildi.

Korku yatıştığında ve bir topluluğun ciğerleri umutsuzluk ve keder ateşiyle yandığında,

Peygamber, sırdaşlarına ve hizmetkarlarına hicret hazırlıklarını bildirdi.

Üç gün sonra, Medine'ye doğru yola çıktı.

Kudeyd'e vardığında, konvoyu, koyun ve keçileri olan Ummu Ma'bad'ın yanına geldi.

Onun ikramı için sadece zayıf bir koyun buldu, otlakları kurumuştu ve otlamıyordu.

Elini koyunun üzerine koyduğunda, koyun, yağmur gibi süt verdi.

Sonra yola devam etti ve zaman içinde onun için bir hatıra bıraktı.

Çölü geçerken, Süraka onu yakaladı.

Süraka, ateşli bir kuş gibi koşarak geldi.

Yaklaştığında, atı bir çukurda tökezledi ve düştü.

Güvenlik umuduyla bağırdı ve eğer kararlılıkla devam etseydi, taşlar arasında yok olacaktı.

Nasıl olur da Allah'ın koruması olmadan bir amaca ulaşabilir?

Peygamber, onu affetti ve onun hakkında daha iyi bilgiye sahipti. Ne kadar çok bela, nimetlere dönüşür.

Peygamber, Medine'nin engin ufuklarına ulaşana kadar yoluna devam etti.

Ensar ve Cüşem kabilesi için onun gelişi büyük bir onur ve gurur kaynağıydı.

Onun hatırası, hacılar Kâbe'ye doğru yol aldıkça onlara sürekli bir fazilet olarak kalacaktır.

O gün, İslam'ın parlak bir başlangıcı oldu ve din, yıldızların zirvesine ulaştı.

Mahmud Sâmi el-Bârûdî

Ana Tema: Şiirin ana teması, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti ve bu süreçte yaşanan zorluklar, mucizeler ve Allah'ın yardımıdır. Şiir, Hz. Muhammed'in cesareti, sahabelerin sadakati ve Allah'ın korumasını vurgular.

Şiirdeki Teşbihler ve İmgeler:

"Güneşi doğrudan görebilir mi?": Hz. Muhammed'in görünmezliğini ve Allah'ın korumasını vurgulayan, Hz. Muhammed'in manevi ya da ruhani büyüklüğünü ima eden bir teşbih yapılmıştır.

"Denizdeki inci veya buluttaki güneş": Hz. Muhammed'in değerini ve önemini vurgulayan bir teşbihtir.

"Örümcek, mağarayı en güzel çadırıyla örttü": Allah'ın korumasını ve mucizesini anlatan bir imgedir.

"Gözyaşlarımdan oluşan bir akıntıda yürümüşler": Güvercinlerin ayaklarının gözden akan kanlı yaş ile kırmızıya boyanmasını anlatan bir teşbihtir.

"Ateşli bir kuş gibi koşarak geldi": Süraka'nın hızını ve kararlılığını vurgulayan bir teşbihtir.

"Taşlar arasında yok olacaktı": Süraka'nın tehlikeli durumunu ve Allah'ın korumasının önemini anlatan bir imgedir.

"Yıldızların zirvesine ulaştı": İslam'ın yükselişini ve zaferini vurgulayan bir teşbihtir.

"Ne kadar çok bela nimetlere dönüşür!": Allah'ın belaları nimetlere dönüştürme gücünü anlatan bir imgedir.

Dünya Hayatı ve Göç Olgusu Üzerine Düşünceler

İslam düşünce temelleri üzerine oluşan dini temaların Arap şiirinde ağırlığını hissettirdiği görülmektedir. Dünya hayatının geçici ve insanoğlunun onda garip bir yolcu olduğunu ifade eden hadis ve ayetlerin şairlerin hayal dünyalarına ve şiirlerine konu olmuştur. Bu şairlerden biri olan Lübnan'dan genç yaşta Amerika'ya göç eden ve Kalemiyye Derneği'nin üyelerinden İlya Ebu Mâdî, şiirlerinde iyimserlik, insan sevgisi, özgürlük ve doğa gibi temaları işlemiştir. Arap dili ve edebiyatı alanında derin çalışmaları olan tarihçi ve eleştirmen Şevkî Dayf'in değerlendirmelerine göre bu şair, eserlerinde iyimserlik ve yaşamın güzelliklerini öne çıkaran anlamlı mesajlar vermektedir. Şairin eserleri bireyleri, hayatın olumlu yönlerini takdir etmeye teşvik ederken okuyucularına umut aşılamaktadır (Dayfî, 1959, s. 181). Diğer Mehcer şairleri gibi Arap milliyetçiliğini de yansıtan Ebû Mâdî, "Göç" temalı bir şiirinde dünya hayatını sorgulayan ve bu ıstıraplı yolculuğun felsefî yorumunu içeren şu dizeleri kaleme almıştır:

الطلاسم
جئت، لا أعلم من أين، ولكني أتيت
ولقد أبصرت قدامي طريقا فمشيت
وسأبقى ماشيا إن شئت هذا أم أبيت
كيف جئت؟ كيف أبصرت طريقي؟
لست أدري!
أجديد أم قديم أنا في هذا الوجود
هل أنا حر طليق أم أسير في قيود
هل أنا قائد نفسي في حياتي أم مقود
أتمنى أنني أدري ولكن...
لست أدري!
وطريقي، ما طريقي؟ أطويل أم قصير؟
هل أنا أصعد أم أهبط فيه وأغور؟
أأنا السائر في الدرب أم الدرب يسير؟
أم كلانا واقف والدرب يجري؟
لست أدري!
إليا أبو ماضي

(Ebû'l-Mâdî, 2004, s. 28)

Tılsımlar
Geldim, nereden geldiğimi bilmiyorum ama geldim
Önümde bir yol gördüm ve yürüdüm
Ve yürüyeceğim, istersem ya da istemezsem
Nasıl geldim? Yolumu nasıl gördüm?
Bilmiyorum!
Bu varoluşta yeni miyim, eski mi?
Özgür müyüm yoksa zincirli mi?
Hayatımda kendimin lideri miyim yoksa yönlendirilen mi?
Bilmek isterdim ama...
Bilmiyorum!
Yolum, yolum nedir? Uzun mu kısa mı?
Yükseliyor muyum yoksa düşüyor muyum?
Yolda yürüyen ben miyim yoksa yol mu yürüyor?
Yoksa ikimiz de duruyoruz ve yol mu akıyor?

Bilmiyorum!

İlyâ Ebû Mâdî

Şiirde Ana Tema:

İlyâ Ebû Mâdî'nin "Tılsımlar" adlı şiiri, derin bir varoluşsal sorgulama ve hayatın belirsizlikleri üzerine yoğunlaşan bir eserdir. Şair, bu dünyaya gelişini, yolculuğunu ve hayatın amacını bilmediğini ifade ederek insanın evrendeki konumuna dair temel sorular sorar. Ana tema, insanın kendi varoluşunu sorgulaması ve yaşamın kaçınılmaz belirsizliği karşısında duyulan kafa karışıklığıdır. Şairin sıkça tekrarladığı "Bilmiyorum" ifadesi, hayatın pek çok yönünün insan tarafından tam anlamıyla anlaşılamaz olduğu fikrini pekiştirmektedir. Bu ifade, insanın sınırlı bilgisi karşısındaki çaresizliğini ve merakını yansıtmaktadır.

Teşbihler ve Semboller:

Yol: Hayatın kendisini ve insanın yaşam yolculuğunu simgeler. Şair, yolun uzunluğunu, yönünü ve amacını sorgular.

Yürümek: Hayatta ilerlemeyi ve yaşamın akışını temsil eder. Şair, bu ilerlemenin kendi kontrolünde olup olmadığını sorgular.

Zincirler: Özgürlük ve kısıtlamaları simgeler. Şair, hayatında özgür olup olmadığını sorgular.

Yolun Akışı: Hayatın kontrol edilemez doğasını ve kaderin belirsizliğini temsil eder. Şair, yolun kendisinin mi yoksa yolun mu hareket ettirdiğini sorgular.

Şair, "Tılsımlar" (الطلاسم) adlı şiirinde, doğrudan bir ülkeye göçten bahsetmemekle birlikte insanın varoluşsal sorgulamaları ve hayatın bilinmezlikleri üzerine derinlemesine düşüncelerini ifade eder. Yıldız'a göre şair; "Alâlâde kelimelerle güçlü ifadeler oluşturarak şiirini yazan İlyâ Ebû'l Mâdî, kelimeleri özenle seçmiş ve yerli yerinde kullanmıştır." (Yıldız, 2000, s. 105).

Sonuç olarak şiir insanın varoluşu üzerine felsefi bir derinlik sunmaktadır. Bilinmezlikler, belirsizlikler ve insanın kaderi üzerindeki bilinçsizliği, şiirin genel atmosferini oluşturan unsurlardır. Şair, bu derin sorular karşısında bir bilge gibi sakin dururken cevapsız kalan sorular insanın evrendeki yerini anlamada ne denli çaresiz olduğunu göstermektedir.

Ahmed Şevkî'nin Nil'e Hitabında Gurbet Teması

Mısır'ın doğal güzelliklerinin simgesi olan Nil Nehri, Arap edebiyatında sıkça işlenen temalardan biri olarak önemli bir yer edinmiştir. Nil, tarih boyunca yalnızca Mısır'ın ekonomik ve sosyal yapısının merkezi olmakla kalmamış aynı zamanda edebî açıdan ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Ahmed Şevkî 'nin eserlerinde Nil Nehri'ne atfedilen sembolik anlamlar, gurbet temasıyla sıkça iç içe geçmiştir. Şevkî, bu nehri bir vatan simgesi olarak ele alırken, gurbet ve özlem duygularını nehrin sürekliliği ve Mısır'ın kültürel mirası ile ilişkilendirir.

Şevkî, Mısır'ın yalnızca siyasi ve kültürel büyüklüğünü değil, aynı zamanda doğal güzelliklerini de öne çıkaran bir bakış açısıyla Nil Nehri'ni yüceltmiştir. Nil, Şevki'nin şiirlerinde Mısır'ın kimliği ve mirasının bir temsili olarak ele alınmış şair bu doğal güzelliği, ona duyduğu derin sevgi ve hayranlıkla özdeşleştirmiştir. Şevki'nin Nil Nehri'ne olan bağlılığı aslında Mısır'ın tarihine, kültürel mirasına ve doğal güzelliklerine duyulan derin bir aşkın yansıması olarak yorumlanabilir.

أُحِبُّكَ مِصْر مِنْ أَعْمَاقِ قَلْبِي وَحُبُّكَ فِي صَمِيمِ الْقَلْبِ نَامِي

(Şevkî, 2011, s. 65)

"Seni kalbimin derinliklerinden seviyorum Mısır, senin sevgin de kalbimin özünde".

Şairin ana yurduna olan sevgisi, göçle birlikte daha da derinleşmiş ve ebedî bir sevdaya dönüşmüştür. Nil, onun için bereketli bir anaya benzer; yavrularını doyurup korumada kahraman ve cesurdur. Nil, düğün günü güzelliğiyle görenleri büyüleyen bir geline benzetilmiştir. Onun büyüsü, her Mısırlı'nın düşlerindedir. Şair, ona duygularını açarken, Nil Nehrinin aşkı, hayatın damarlarına dolar. (Kantûş, 2021, s. 235) Şevkî'nin Nil Nehri'ne seslenerek övdüğü şiirlerinden biri, göç sonrası duyulan özlem ve zorluklara örnek olarak verilebilir:

يا نيلُ أَنتَ يَطيبُ ما نَعَتَ الهُدى وَبِمَدحَةِ التَوراةِ أَحرى أَخلَقُ
وَإِلَيكَ يُهدي الحَمدَ خَلقٌ حازَهُم كَنَفٌ عَلى مَرّ الدُهورِ مُرَهَّقُ
النيلُ العَذبُ هُوَ الكَوثَر وَالجَنَّةُ شاطِئُهُ الأَخضَر

(Şevkî, 2011, s. 365.)

Ey Nil! senin övgün hidayeti güzelleştirir

Ve Tevrat'ın övgüsüyle daha hür olursun

Sana övgüler sunar yaratıklar

Zamanın geçişiyle yorgun düşmüş olanlar

Tatlı Nil Kevser'dir

Ve cennet onun yemyeşil kıyısıdır

Şiirde ana tema olarak gurbet ve vatan hasretini görmekteyiz. Şair, Nil Nehri üzerinden vatanına duyduğu özlemi ve gurbetin getirdiği zorlukları dile getirmektedir. Bu nehir, şiirde kutsallığın ve bereketin kaynağı olarak tasvir edilir.

Teşbihler ve Semboller:

Nil Nehri: Hidayeti, kutsallığı ve bereketi sebebiyle cennetle ilişkilendirilir.

Kevser: Nil Nehri, İslam'da cennetteki bir nehir olarak bilinen Kevser'e benzetilir.

Cennetin Yeşil Kıyısı: Nil Nehri'nin güzelliği ve bereketi cennetin yeşil kıyısına benzetilir.

Arap edebiyatında Nil, yalnızca fiziksel ve coğrafî bir unsur olarak değil aynı zamanda medeniyetin simgesi olarak betimlenir. Nil Nehri sanatın, bilimin, kültürün, hikmetin, cömertliğin ve vefanın taşıyıcısı, geçmiş nesilleri ve geleceği koruyan bir medeniyet sembolü olarak görülmektedir.

Velid Meşûh'un belirttiği üzere göç olgusu insanlık tarihinin en eski evrensel temalarından biri olarak çevresel ve toplumsal ihtiyaçları karşılamanın bir simgesi olarak edebiyatın ayrılmaz bir parçası olmuştur ve olmaya devam edecektir. Nil, sadece fiziksel bir nehir değil aynı zamanda göç edenlerin, vatanından uzak kalanların, yeniden kavuşmayı hayal edenlerin sembolü olarak da işlenmiştir. Bu bağlamda Şevkî'nin şiirleri, vatan hasretiyle yoğrulmuş insanın yitirdiği ya da uzak kaldığı topraklara olan derin özlemini ifade eden bir anlatım sunmaktadır.

Sonuç

Göç, toplumlararası hareketliliği ve değişimi sağlayan karmaşık bir olgudur. Göç eden toplumlar, yerleştikleri bölgelerin sosyokültürel yapısını etkilerken aynı zamanda kendi kültürel kimliklerinde de dönüşümler yaşarlar. Bu karşılıklı etkileşim, toplumsal dinamikleri harekete geçirerek hem göç eden topluluklarda hem de yerleşilen bölgelerde köklü değişimlere yol açar. Göç, toplumsal değişim süreçlerini tetiklediği gibi bu süreçlerden de etkilenir. Dolayısıyla fiziksel, sosyokültürel ve dinî-psikososyal boyutları, dünya siyaseti ve tarihsel gelişmeler üzerinde önemli bir rol oynayan bu olgu, tarih, sosyoloji, edebiyat gibi disiplinlerin dikkatini çekmiştir. Göç, yalnızca

toplumsal hareketliliği teşvik etmekle kalmayıp yeni toplumların ve kimliklerin oluşumuna da olanak sağlamıştır.

Arap edebiyatında göç, derin bir tema olarak işlenmiştir. Özellikle Arap toplumları tarih boyunca göçebe yaşam tarzının etkisinde şekillenerek bu yaşam tarzı şiirlerinde melankolik bir üslupla işlenmiştir. Göç edenlerin terk ettikleri vatanlarına duydukları özlem, şairlerin eserlerinde sıkça tekrarlanarak, şiir diliyle daha etkileyici ve kalıcı bir hale getirilmiştir. Bu bağlamda Mehcer edebiyatı göç ve göçmenlik temasını derinlemesine ele alan önemli edebî bir akım olarak öne çıkmaktadır. Cibrân Halil Cibrân, Mihâil Nuayme ve İlyâ Ebû Mâdî gibi şairler, göçün insan ruhunda yarattığı yalnızlık, yabancılaşma, vatan hasreti gibi duyguları eserlerinde başarıyla ele almışlardır. Bu şiirler, göçün getirdiği psikolojik ve manevi zorlukları, göçmenlerin kimlik arayışlarını ve vatanlarına olan bağlılıklarını yansıtarak Arap edebiyatında göç temasının evrensel boyutunu ortaya koymaktadır.

Hz. Muhammed'in hicreti, İslam tarihinde sadece bir göç olayı olarak değil aynı zamanda direnişin, yeniden doğuşun bir sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu olay, Müslümanların inançlarını güçlendirmiş, İslam toplumunun temellerini oluşturmuştur. Arap edebiyatında hicret olgusu yalnızca fiziksel bir yer değiştirme olarak değil aynı zamanda manevi bir arınma ve inançsal yolculuk olarak derinleştirilmiştir. Hicret, Müslümanların dayanıklılığını, toplumsal birliklerini pekiştiren bir süreç olarak Arap şiirinde kalıcı bir tema haline gelmiştir. Nitekim Mahmud Sâmî el- Bârûdî'nin hicret temalı şiiri modern Arap edebiyatında bu konudaki önemli örneklerden biridir.

Arap edebiyatında göç teması, savaşlar, ekonomik zorluklar ve siyasi baskılar nedeniyle vatanlarından ayrılmak zorunda kalan insanların acıları ve umutları etrafında şekillenmiştir. Çağdaş Arap şairleri, göçün getirdiği toplumsal ve bireysel zorlukları dile getirirken kültürlerarası etkileşimin şiir üzerindeki etkilerini de gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin yaşadığı yalnızlık, yabancılaşma ve yeni bir kimlik arayışı, modern şiirin en önemli temalarından sayılmaktadır. Bu bağlamda Mehcer edebiyatının mirası, göç temasıyla işlenen çağdaş eserlerde de devam ettirildiği görülmüştür.

Sonuç olarak göç ve göçmenlik teması, Arap edebiyatında yalnızca mekânsal hareketliliği değil aynı zamanda derin bir manevi yolculuğu ve kimlik arayışını ifade etmektedir. Şairler, göç olgusunu yeni kültürlere açılan bir kapı, bireyin kimliğinin yeniden şekillendiği insan ruhunun dayanıklılığını sergileyen bir olgu olarak ele almışlardır. Bu tür edebi eserler, sadece kişisel deneyimleri yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal, kültürel, politik bağlamda da göç olgusunun tarih boyunca ne kadar öneme sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Kaynakça

Abdü'd-Dâim, S. (1993). *Edebü'l-muhâcir: Dirâse Te'sîliyye Tehlîliyye li-Eb'âdi't-Tecrire't-Tee'mmüliyye fi'l-edebi'l-muhâcir.* Dârü'l-Maârif.

Adıgüzel, A. (2006). *Zorunlu göç bağlamında Kur'an'da göç.* Nobel Yayınları.

Ahmed Fuâd, N. (1962). *en-Nîlu fî edebî'l Mısrî.* Dâru'l-Maârif.

Ayvallı, R. (2015). *İki cihan güneşi Hz. Muhammed'in hayatı*. İhlas Gazetecilik A.Ş.

Bakır Dayı, R. (2018). Mehcer (Göç) Edebiyatında vahdet-i vücud ve ruh göçü. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1*(1), 41-59.

Bârûdî, M. S. (1998). *Divanu'l Bârûdî*. Dârû'l-Avde.

Cibran, H. Cibran, (ts). *"el-Avâsif",* Dâru'l-Arab Li'l-Büstânî.

Dâvûd, E. (1967). *et-Tecdîd fî şi'ril-mehcer,* Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî.

Düzgün, O. (2007). *Endülüs'te ortaya çıkan yeni bir şiir türü: Muvaşşaha.* 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), 101-118.

Dayfî, Ş. (1959). *Dirâsât fi'ş-şi'ril-Arabiyyi'l-muâsır.* Dâru'l-Fikri'l-Arabî.

Ebû'l-Mâdî, I. (2004). *el-A'mâlü'ş-şi'riyye el-kamile.* (ed.) J. K. Cibran. Darü'l-Avde.

İbn Manzûr. (ts.). *Lisânu'l-Arab*. Dâr Sâdır.

İsa, M. M. (2004). *el-Eksûsa er-ramzīye fī şi'r el-muhâcir.* Mektebetu Nansi.

Gemi, A. (2018). Mehcer edebiyatı üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies, 13*(28), 437-451. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14558

Kandemir, M. Y. (2003). *Hayatımıza Peygamber modeli*. Morötesi Yayınları.

Lings, M. (1983). *Muhammad*: *His life based on the earliest sources*. İnsan Yayınları.

Naûrî, İ. (1966). *Edebü'l-mehcer*. Mektebetü'd-Dirâsâtü'l-Edebiyye.

Râfiî, M. S. (2012). *Târîh-i âdâbu'l-Arab*. Hindâvî.

Reyhânî, E. (1950). *Et-Tatarruf ve'l-ıslâh,* Matâbi' Sâdır Reyhânî.

Şevkî, A. (2011). *eş-Şevkiyyât.* Hindâvî.

Şükrî, A. (1993). *Dirâsât fi'ş-şi'ril-Arabî.* Dâru'l-Mısru'l-Lübnâniyye.

Önkal, A. (1998). *TDV İslâm Ansiklopedisi.* (458-462).

Ömer, D. (1973). *Fî'l-edebi'l-hadîs,* (8. Baskı). Dâru'l-Fikr.

Yazıcı, H. (2018). "Mehcer edebiyatı". *TDV İslâm Ansiklopedisi,* C. 28, (364-367).

Sarıkaya, M. E. (2018). Zorunlu göç bağlamında Kur'an'da göç. *Journal of Analytic Divinity, 2*(1), 235-252.

Yıldız, M. (2000). İliyyâ Ebû'l-Madî'nin et-talâsim adlı şiirine eleştirel bir bakış. *EKEV Akademi Dergisi, 2*(3), 99-128.

İnternet Kaynakları

Hajo, H. (2021). الأدب العربي الأمريكي: شعراء المهجر، والرابطة القلمية، والعصبة الأندلسية. Members of Pen League.

Amaany.com. (n.d.). Göç. Almaany. https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/g%C3%B6%C3%A7/. (Accessed August 29, 2024).

El-Hicretün-Nebeviyye Fî Uyûnu'ş-Şi'r. https://www.aljamaa.net/posts/142763 https://www.al-binaa.com/archives/274011

el-Barudi, M. S. (n.d.). el-Divan. https://www.aldiwan.net/poem8190.html

Divan Cibrân Halil Cibrân.https://archive.org/details/20191019_20191019_2341/page/n5/mode/2up

Hey'etü'l-Tahrir. (2019, 2 Eylül). el-Hicretü'n-Nebeviyye fî Uyûni'ş-Şi'r. AlJamaa. https://www.aljamaa.net/posts/142763

Kantûş, M. F. (2021). *Nehrun nîl fî şi'ril muhâfizîn ve'l-müceddidîn dirâse tahliliyye nakdiyye muvâzine.* https://journals.ekb.eg/article_202574_4b92c7df